प्रथमं चरमं पूर्वमित्याद्यप्येवमुन्नयेत् ।
समीपनिकटाभ्यग्राभ्यर्णाभ्याशान्तिमा इव ॥ १४० ॥

सदेशसविधासन्नसन्निकृष्टसवेशवत् ।
उपकण्ठसमर्यादसवेधानि सनीडकम् ॥ १४१ ॥

उपान्ते विप्रकृष्टे तु दूरं व्यवहितं परम् ।
भासुरं भविकं भव्यं कल्याणं श्वोवसीयसम् ॥ १४२ ॥

श्वश्रेयसं शिवं भद्रं कुशलं सूनृतं शुभम् ।
श्रेयश्चैते समीपाद्या धर्मे क्ली तद्वति त्रिषु ॥ १४३ ॥

सुखं दुःखं मलं छिद्रं किलासं सिध्ममर्मरौ ।
रभसः पलितं श्वित्रमेतेऽपि त्रिषु धर्मिणि ॥ १४४ ॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां सामान्यकाण्डे
अर्थवल्लिङ्गाध्यायः ॥ ४ ॥

पञ्चमः सामान्यकाण्डः समाप्तः ॥ ५ ॥

---

६. अथ द्व्यक्षरकाण्डः

पुंलिङ्गाध्यायः ॥ १ ॥

अथ काण्डैरनेकार्थाः प्रोच्यन्तेऽत्र परैस्त्रिभिः ।
द्व्यक्षरास्त्र्यक्षराः शेषा इति काण्डेषु ते क्रमात् ॥ १ ॥
अकारादिहकारान्तं नाम्नामाद्यक्षरक्रमात् ।
संग्रहो द्व्यक्षरादीनां प्रोक्तान् प्रायो विना पुरा ॥ २ ॥
अर्थः स्याद्विषये मोक्षे शब्दवाच्ये प्रयोजने ।
व्यवहारे धने शास्त्रे वस्तुहेतुनिवृत्तिषु ॥ ३ ॥
अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके ज्येष्ठभ्रातरि भास्वति ।
अवयः शैलमेषार्का अद्रयोऽर्कगिरिद्रुमाः ॥ ४ ॥
अट्टावतिशयक्षौमावर्घौ पूजाप्रतिक्रयौ ।
अर्याः शास्तृस्वामिवैश्याः सर्पे वृत्रासुरेऽप्यहिः ॥ ५ ॥
अंशुः सूत्रादिसूक्ष्मांशेऽप्यङ्कश्चिह्नेऽन्तिकोरसोः ।
आत्मा जीवे धृतौ देहे स्वभावे परमात्मनि ॥ ६ ॥
यत्नेऽर्केऽग्नौ मतौ वातेऽप्याखू सूकरमूषिकौ ।
आधिस्तु व्यसने चित्तदुःखेऽधिष्ठानबन्धयोः ॥ ७ ॥
इन्द्रो विषात्मशक्रार्केष्वीश्वरे नामतः परः ।
इष्वोऽभिलाष आचार्य ऊमो व्योम्नि पुरेऽपि च ॥ ८ ॥
ग्रीष्मोष्णबाष्पा ऊष्माण ऊर्जावुत्साहकार्त्तिकौ ।
ऋषिस्तु वेदे भृग्वादौ ज्ञानवृद्धे दिगम्बरे ॥ ९ ॥
ओघः परम्परायां स्याज्जलस्रोतसि सञ्चये ।
करो घनोपले हस्ते प्रत्याये रश्मिशुण्डयोः ॥ १० ॥
दातुं भूषितकन्यायां कूपो गर्ते प्रहावपि ।
क्षणो व्यापारवैकल्ये कालभेदाल्पकालयोः ॥ ११ ॥
उत्सवे परतन्त्रत्वे मध्यावसरपर्वसु ।
कन्तू कुसूलकन्दर्पौ प्राज्ञकाव्यकृतौ कवी ॥ १२ ॥

कण्ठो गलेऽन्तिके शब्दे कपयोऽर्केभवानराः।
गुडभस्मरसाः क्षाराः क्षोदो रजसि पेषणे॥ १३॥
क्रतू अध्वरसङ्कल्पौ कल्पान्तेऽपचये क्षयः।
कुक्षौ वासे च कच्छस्तु पार्श्वे गुह्याम्बरे तटे॥ १४॥
कारुस्तु विश्वकर्मापि धान्यांशे शीकरे कणः।
कालो दिष्टे यमे काचो मृद्भेदे शिक्यदृग्जोः॥ १५॥
उत्पातेऽङ्के ध्वजे केतुः क्लेदौषधिशशाङ्कयोः।
कोणाः शब्दाश्रिलगुडा कल्पो न्याये सुरद्रुमे॥ १६॥
विकल्पेऽपि च कक्षस्तु गुल्मे स्पर्धापदे तृणे।
काम्यस्पृहास्मराः कामाः कलहेऽन्त्ययुगे कलिः॥ १७॥
कुम्भो गजशिरोऽन्तेऽपि पद्यर्केष्वनिलाः खगाः।
खरुः पुंस्मरुद्रेषु गर्मुद्रुक्मे खगे रवौ॥ १८॥
गणाः प्रमथसङ्घौघाः ग्रावाणौ पर्वतोपलौ।
तन्तुनागाग्रहौ ग्राहौ गुल्मो व्यूढा च वाहिनी॥ १९॥
गण्डो गर्वेऽप्यथार्कादिसत्त्वादानाग्रहा ग्रहाः।
गुणस्त्वावृत्तिशब्दादिज्येन्द्रियामुख्यतन्तुषु॥ २०॥
ग्रन्थो द्रव्यं वचश्शास्त्रं द्वात्रिंशद्वर्णसञ्चयः।
गर्भोऽपवरकेऽन्नेऽग्नौ सुते पनसकण्टके॥ २१॥
कुक्षौ कुक्षिस्थजन्तौ च गन्धो लेशे महीगुणे।
घृणिर्ज्वालांशुवीचीषु चरुः स्थाल्यां हविष्यपि॥ २२॥
चटुश्चाटुश्च राजादिस्तुतौ पशुपिचिण्डके।
चक्री विष्णौ कुलालेऽहौ च्युपौ पवनसङ्क्रमौ॥ २३॥
वशाभिप्राययोश्छन्दो जूर्णा रविहविर्भुजौ।
टङ्कौ प्रमाणगर्वौ च डिम्बः प्लीहखगाण्डयोः॥ २४॥
तर्काः काङ्क्षावितर्कोहास्त्वष्टा तक्षिण द्युशिल्पिनि।
मणिदोषे भये त्रासस्तिष्यः पुष्ये कलौ युगे॥ २५॥
द्वारपाले यमे दण्डी दन्तोऽद्रिकटके रदे।
दायो दाने यौतकादिधने वित्ते च पैतृके॥ २६॥
दवदावौ वनारण्यवह्न्योः खगार्कयोर्द्युवा।
धवो वृक्षे नरे पत्यौ ध्वाङ्क्षः स्याद् वायसे बके॥ २७॥
धातुर्वातादिशब्दादिगैरिकादित्वगादिषु।
महाभूतेष्विन्द्रियेषु शब्दयोनिस्वभावयोः॥ २८॥

लोहेऽर्थे गैरिकस्वर्णरेतोऽस्थिषु विशेषतः।
नरोऽर्जुने मनुष्ये च नाकः स्वर्गान्तरिक्षयोः॥ २९॥
ग्राहाभ्राहिगजा नागा नाभिः क्षत्रे महानृपे।
न्यङ्कुर्गुरुकुलेवासी शिष्यो मुनिमृगावपि॥ ३०॥
नाशः पलायने मृत्यौ परिध्वंसेऽप्यदर्शने।
नग्ना वैतालिकाद्याश्च पिण्डो वृत्ते तनौ गुडे॥ ३१॥
पीयुः काल उलूके च पीलुः काण्डे गजे द्रुमे।
पुण्ट्राः कृमीक्षुतिलकाः पत्री श्येने शरे खगे॥ ३२॥
प्रेषणे मर्दने प्रैषः पुङ्खः श्वेतशराङ्गयोः।
पवी वातास्त्रधारे च पाकपोतौ शिशावपि॥ ३३॥
पट्टो नेत्रेऽपि शाणे स्यात् पिण्डिः कल्केऽपि तैलजे।
पणो मूल्ये ग्लहे माने कार्षिकव्यवहारयोः॥ ३४॥
द्यूते विक्रय्यशाकादिबद्धमुष्टौ भृतौ धने।
पक्षः पार्श्वगरुत्साध्यसहायबलभित्तिषु॥ ३५॥
पार्श्वद्वारे विरोधेऽर्धमासे चुल्लिबिलेऽन्तिके।
प्रायो वयसि बाहुल्ये तुल्यानशनमृत्युषु॥ ३६॥
पाशो रज्जौ कर्णशब्दात् परः कर्णेऽतिशोभने।
क्रमनिम्नमहीभागकपिप्लुतिखगाः प्लवाः॥ ३७॥
प्राणस्तु प्रणवे जीवे जीविते परमात्मनि।
इन्द्रिये वायुभेदे च बलान्तर्यामिणोरपि॥ ३८॥
श्वेतार्के डाडिमे फालो बन्धाः सीसाधियन्त्रणाः।
बलिः पूजोपहारे च दैत्यभेदे करेऽपि च॥ ३९॥
बाष्पोऽश्रूण्यम्बुधूमे च भानवोऽर्कहरांशवः।
भ्रूणोऽर्भके स्त्रैणगर्भे गर्भिण्यां श्रोत्रियद्विजे॥ ४०॥
भवो भद्रे हरे प्राप्तौ मुक्तासंसारजन्मसु।
भागा भाग्यांशतुर्यांशा भरभारौ गरिम्ण्यपि॥ ४१॥
भरवीवधयोश्चान्त्यौ भूस्पृशौ वैश्यमानवौ।
विश्लेषे दारणे भेदो भेनः सूर्ये निशाकरे॥ ४२॥
भावो लीलाक्रियाचेष्टाभूत्यभिप्रायजन्तुषु।
पदार्थमात्रे सत्तायामात्मयोनिस्वभावयोः॥ ४३॥
भोगो राज्ये धने सौख्ये पालनाभ्यवहारयोः।
फणे देहे च सर्पस्य वेश्यादीनां भृतावपि॥ ४४॥

मन्त्रावृगादिगुह्योक्ती मन्युर्दैन्येऽध्वरे क्रुधि ।
मर्को मनसि वायौ च मोहाः क्रुन्मौर्ख्यमूढताः ॥ ४५ ॥
मार्गो मृगपदे मासि सौम्यर्क्षेऽन्वेषणेऽध्वनि ।
मूत आतञ्चने व्रीहौ व्रीह्यादेर्बन्धने तृणैः ॥ ४६ ॥
मृगस्तु मृगशीर्षेऽपि मोक्षो मृत्यौ मरुद्गिरौ ।
यन्ता हस्तिपके सूते यक्षोऽग्न्यात्महरीष्टिषु ॥ ४७ ॥
ययुरश्वेऽश्वमेधाश्वे योगो विस्रब्धघातिनि ।
प्राप्तौ सन्नहनोपायध्यानसङ्गतियुक्तिषु ॥ ४८ ॥
रसो राने विषे वीर्ये तिक्तादौ पारदे द्रवे ।
रेतस्यास्वादने हेम्नि निर्यासेऽमृतशब्दयोः ॥ ४९ ॥
रश्मी ज्वालाग्रहौ च रदो दन्तविलेखयोः ।
राजा तु क्षत्रिये चन्द्रे लताभेदे नृपे प्रभौ ॥ ५० ॥
रागोऽनुरागे लाक्षादौ त्विषि राकस्तु पूर्णि च ।
रङ्गौ तु स्थानरागौ च भूप्रदेशे मृगे लिगुः ॥ ५१ ॥
भोजने लेपने लेपो लोकः स्याद् विष्टपे जने ।
वंशः पृष्ठास्थि गेहोर्ध्वकाष्ठे वेणौ गणे कुले ॥ ५२ ॥
नासोर्ध्वास्थीक्षुभेदे च वह्निरुक्मिणि हयेऽनले ।
वलो धान्येऽसुरे काके गत्रां श्वासेऽनिले वहः ॥ ५३ ॥
वेणू बेदसहस्रांशू गोष्ठाध्वनिवहा व्रजाः ।
वालौ पुच्छाश्वपुच्छौ च व्याजश्छद्मापदेशयोः ॥ ५४ ॥
विधी तु दैवकालौ च वाजी त्वश्वे शरे खगे ।
विधुर्निशाकरे काले विष्णौ वातेऽग्निरक्षसोः ॥ ५५ ॥
वृन्दविन्यासयोर्व्यूहो वृषोक्ष्यग्रन्थे पुमिन्द्रयोः ।
वृत्राः शत्रुतमोदैत्या वेगः किम्पाकरंहसोः ॥ ५६ ॥
वेधसो विष्णुधातृज्ञाः शादः कर्दमशष्पयोः ।
शम्भुर्धातृहरार्हत्सु शक्रः कुटजवज्रिणोः ॥ ५७ ॥
शम्बो वज्रे लोहमयवलये मुसलाग्रगे ।
शरो रसाग्रसारेऽपि शूकोऽनुक्रोशशुङ्गयोः ॥ ५८ ॥
शब्दोऽक्षरे यशोगीत्योर्वाक्ये खे श्रवणे ध्वनौ ।
शङ्कुः पत्रसिराजाले कीलेऽस्त्रे मेढ्रसङ्ख्ययोः ॥ ५९ ॥
कुक्कुटेऽग्नौ मयूरेंऽशौ वृक्षे केतुग्रहे शिखी ।
पद्ये यशसि च श्लोकः षण्डौ विट्चरपण्डकौ ॥ ६० ॥

ष्ट्यूमसूमौ जले चन्द्रे तन्तुमङ्गलरश्मिषु ।
सम्राजोऽग्नीन्द्रविष्वर्का यश्च स्यान्मण्डलेश्वरः ॥ ६१ ॥
राजसूयेन येनेष्टं राज्ञः शास्त्याज्ञया च यः ।
सर्गास्तु सर्जनाध्यायस्वभावोत्साहनिश्चयाः ॥ ६२ ॥
सन्धिः श्लेषे सुरुङ्गायां नाट्याङ्के योनिरन्ध्रयोः ।
स्वरोऽकाराद्युदात्ताद्योः षड्जादौ प्राणिनां स्वने ॥ ६३ ॥
सरटौ पक्षिजलदौ स्पर्शौ तु चरसंयुगौ ।
स्तम्भौ स्थूणाजडीभावौ यूपांशे कुलिशे स्वरुः ॥ ६४ ॥
स्कन्दो धाता नदीकूलं साद्यश्वारोहसूतयोः ।
सालो मत्स्ये वृक्षभेदे प्राकारद्रुममात्रयोः ॥ ६५ ॥
सिक्थो ना भक्तपूलाके मधूच्छिष्टे क्वचिन्नपुम् ।
सुतः पुत्रे सोमरसे सोमौ व्योमनिशाकरौ ॥ ६६ ॥
स्तूपा वायुरणोच्छ्राया आज्ञाऽऽह्वानाध्वरा हवाः ।
हर्तुर्मृत्यौ महारागे हरा रुद्राग्निगर्दभाः ॥ ६७ ॥
हंसोऽश्वेऽर्के हरे विष्णौ खगे निर्लोभभूभुजि ।
जीवे श्वेतवृषे भिक्षौ पार्ष्णिकाप्रसभौ हठौ ॥ ६८ ॥
वारिपर्णी च हेतुस्तु कारणे कर्मजन्मनोः ।
हीरः सर्पे हरे सिंहे हेलिरालिङ्गने रवौ ॥ ६९ ॥

इति भगवता यादवप्रकाशेन विरचितायां वैजयन्त्यां
द्व्यक्षरकाण्डे पुंलिङ्गाध्यायः ॥ १ ॥